УДК [336.742:665.72]:303.4

ХУАНГ СЯОЮН,
президент Вищої школи Китайської академії суспільних наук,
професор і куратор докторантури,
директор Дослідного центру глобальної енергетичної безпеки
(Пекін)

ДОСЛІДЖЕННЯ ШЛЯХІВ РОЗВИТКУ "СТРАТЕГІЇ ГАЗ'ЮАНЯ" *

Проаналізовано формування газ'юаня з політичної та економічної точок зору. Зазначено, що ринковими драйверами розвитку газ'юаня є дисбаланси між попитом і пропозицією на ринку природного газу, а також концентрація його порівняльних переваг. Вказано, що основна політична логіка полягає в тому, що природний газ як елемент епохи енергетики несе і фінансові, і силові атрибути. Проаналізовано доцільність "стратегії газ'юаня", запропоновано конкретні заходи, яких необхідно вжити при її реалізації, з урахуванням викликів і можливостей, які виникають на цьому шляху.

Ключові слова: газ'юань, нафтодолари, інтернаціоналізація юаня, трансформація енергії.

HUANG XIAOYONG,
President of the High School of the Chinese Academy of Social Sciences,
Professor and Doctoral Supervisor,
Director of the Center for International Energy Security Studies, CASS
(Beijing)

PATH EXPLORATION FOR ADVANCING THE GASYUAN STRATEGY

From a politico-economic perspective, this paper makes in-depth analyses of the market impetus and political logic for the formation of gasyuan, believing the market driver of gasyuan lies in supply-demand imbalances of natural gas and the concentration of comparative advantages for its formation, while the main political logic lies in the fact that natural gas, as a determinant of the energy era of gas, bears both financial and power attributes. Based on such basic conditions, this paper, through analyzing the feasibility of the Gasyuan Strategy, the concrete measures needed to be taken in this process as well as the challenges and opportunities it may encounter, aims to make explorations for an effective path for the advancement of the Gasyuan Strategy.

Keywords: gasyuan, petrodollar, internationalization of renminbi, energy transformation.

Виникнення газ'юаня

У зв'язку з трансформацією глобальної енергії в чисту, з відкриттям великих запасів природного газу і збільшенням його поставок частка природного газу у світовому споживанні енергії зростатиме. Міжнародне енергетичне агентство (МЕА) в "Огляді світової енергетики 2016" зазначило, що через поступову транс-

© Хуанг Сяоюн (Huang Xiaoyong), 2017; e-mail: huangxy@cass.org.cn.

* Стаття публікується в рамках наукової дискусії, розпочатої в журналі "Економіка України" № 5-6, 2017 р.

формацію глобальної енергетичної системи передбачається, що природний газ і відновлювані джерела енергії стануть найбільшими ресурсами для задоволення глобальних енергетичних потреб у майбутньому. За прогнозами МЕА, у найближчі 25 років природний газ замінить вугілля як головне джерело енергії *. У наш час збільшення попиту на нафту в основному зумовлене необхідністю забезпечення наземного транспорту, авіації та нафтохімії. Відповідні статистичні дані свідчать, що через зміни споживання енергії та підвищення ефективності використання її альтернативних джерел потреба в нафті у цих галузях знижується. У майбутньому природний газ, імовірно, стане одним з двох основних джерел енергії поряд з нафтою або замінить нафту і стане домінуючим викопним паливом, і світ через деякий час увійде в енергетичну еру панування газу.

У Китаю як найбільшого споживача і трейдера природного газу у світі є можливість використовувати юань у глобальній торгівлі газом, щоб впливати на глобальні потоки коштів фондів; відвести газ'юаню таку саме роль, яку відіграє нафтодолар **; краще підтримувати свої економічні інтереси; підвищувати свій статус у глобальному економічному управлінні, одночасно добиваючися стабільного і здорового розвитку сектору видобування природного газу і торгівлі ним. Розглянемо, якими є можливості та основи для запровадження газ'юаня? Які сила і переваги є у Китаю для просування "стратегії газ'юаня"?

Таким чином, **мета статті** – проаналізувати ринок газу за двома напрямами: з політичної та економічної точок зору. З позицій ринку газ'юань формується з дисбалансу між попитом і пропозицією на ринку природного газу і концентрації його порівняльних переваг, що також є результатом взаємного балансу інтересів між різними суб'єктами економічної поведінки в умовах глобалізації на основі міркувань зниження трансакційних витрат і запобігання ринковим ризикам.

Для формування газ'юаня крім логіки ринку не менш важливою є і політична логіка. Такі фактори, як конкуренція, співробітництво і конфлікти, пов'язані з боротьбою за "міжнародну валютну владу", для найбільших держав, як правило, є важливими, оскільки підштовхують валюту країни до інтернаціоналізації. Якщо подивитися глибше, то джерело жорсткої боротьби між державами за "міжнародну валютну владу" на політичній арені є невід'ємним символом влади валют [1]. Газ'юань – важлива рушійна сила, пов'язана з реалізацією програми інтернаціоналізації юаня, яка одночасно наділена атрибутами і "фінансів", і "влади" в цьому процесі.

Досвід зростання нафтодолара і визначення терміна "газ'юань"

Досвід зростання нафтодолара

Крах Бреттон-Вудської системи на початку 1970-х років справив значний вплив на статус американського долара. Щоб захистити статус долара в міжнародній валютній системі, США таємно ухвалили угоду із Саудівською Аравією, яка з часом

---

* International Energy Agency // World Energy Outlook 2016. – 2016. – November 16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.iea.org/newsroom/news/2016/november/world-energy-outlook-2016.html. 2016.11.20.

** Термін "нафтодолар" уперше був запропонований американським економістом єгипетського походження І. Овейсом. У широкому сенсі поняття "нафтодолар" включає всі доходи країн – експортерів нафти, отримані від її продажу, тоді як у вузькому сенсі – свої доходи від експорту нафти (за вирахуванням витрат на імпорт та інших затрат), які використовуються для внутрішнього економічного розвитку. Оскільки нафта є незамінною для економічного розвитку будь-якої країни, то в 1970-х роках США вирішили контролювати торгівлю нафтою у світі як засіб зміцнення статусу долара в міжнародній валютній системі. Відтоді і був придуманий термін "нафтодолар".

стала найбільшим експортером нафти, про взаємодопомогу, пообіцявши підписати угоду про торгівлю нафтою [2], згідно з якою долар постійно використовуватиметься як розрахункова валюта. Цим було закладено фундамент для набуття доларом статусу провідної валюти в торгівлі нафтою і зміцненні його позицій як головної світової валюти. Через особливий статус Саудівської Аравії в Організації країн – експортерів нафти (ОПЕК) інші держави-члени змушені були прийняти дане правило, яке діє дотепер. Згідно із статистичними даними, після відмови в 1970-х роках від прив'язки до золота, долар різко не знецінився, а зберіг сильний потенціал: його частка у валютних резервах центральних банків підвищилася з 54,4% у 1969 р. до 72,9% у 1977 р.

У циркуляції нафтодоларів сформувалися два основних ланцюги: 1) після того, як у середині 1970-х років ціни на нафту різко зросли і збільшилися нафтові доходи країн ОПЕК (навіть після вирахування витрат на економічний розвиток та інші цілі), стали робитися спроби використовувати інші інвестиційні канали. Завдяки потужній економіці США та їх повноцінному ринку капіталу ці надлишкові фонди (або нафтодолари) повернулися до США у вигляді депозитів, акцій, державних облігацій та інших цінних паперів, сформувавши перший ланцюг циркуляції нафтодоларів; 2) стрімке зростання у 1960–1970 рр. "азійських тигрів" – Республіки Корея, Сінгапуру, Тайваню і Гонконгу – з їх орієнтованою на експорт стратегією – і швидкий розвиток Китаю після введення політики реформ та відкритості зумовили перетворення Східної Азії на великого експортера дешевих товарів. Це сформувало величезний профіцит торговельного балансу із США і спровокувало істотний обсяг надходжень доларів у Східну Азію. Тим часом Китай, Японія, Республіка Корея і Тайвань потерпали від нестачі ресурсів, отже, потребували імпорту значної кількості ресурсів і сировини, що змусило їх використовувати доларові резерви для купівлі таких сировинних товарів і ресурсів, як нафта і мінеральні продукти з країн Близького Сходу, Африки і Латинської Америки. Це створило другий ланцюг циркуляції нафтодоларів.

У рамках системи нафтодоларів, яка складається з двох основних ланцюгів циркуляції, долари поширилися світом і стали найважливішою резервною валютою. Здійснюючи випуск доларових банкнот, США мали можливість отримувати необхідні товари за найнижчою ціною і використовувати два цих основних ланцюги для фінансування торгового і бюджетного дефіциту, що допомогло їм зберегти стале економічне зростання і свій статус економічного гегемона. Можна сказати, що доларова оцінка і торгівля такими товарами, як нафта і залізна руда, заклали основу для двох головних ланцюгів циркуляції нафтодоларів. Завдяки своєму особливому економічному і фінансовому статусу США успішно підтримують циркуляцію долара і довгострокову споживчу інфляцію, а дефіцит зовнішньої торгівлі співіснує з поглинанням іноземних капіталів у великих обсягах, тобто економічне зростання принесло багато користі.

Безперечно, формуванню і розвитку нафтодоларів сприяли різноманітні історичні умови і передумови, з яких ми можемо дістати деякий референтний досвід для виникнення газ'юаня та його майбутнього розвитку.

Концептуальне визначення терміна "газ'юань" та його реалістичні основи

Досі академічні кола не дали точного визначення терміна "газ'юань". Ми робимо таку спробу з політичної та економічної точок зору.

Термін "газ'юань", як і "нафтодолар", належить до широкого використання юаня (або ренмінбі) для інвестицій, виробництва і торгівлі природним газом з метою підштовхнути котирування і врегулювання цін на газ на світовому газовому ринку в юанях. При впровадженні газ'юаня імпорт природного газу приведе до появи потоків юаня за кордон, тоді як експорт газу за рахунок закупівлі китайської продукції, послуг та інвестицій у фінансові продукти, номінованих в юанях, спричинить його повернення до Китаю. Враховуючи, що природний газ, як очікується, стане одним з основних товарів у світі, ланцюг циркуляції юаня, сформований через котирування та врегулювання цін на природний газ на основі юаня, значно збільшить частку останнього у світовій торгівлі, чим підвищить його інтернаціоналізацію. До того часу Китай зміг би отримати відповідний сеньйораж, скориставшись домінуючим статусом юаня і знизивши витрати на його фінансування.

Дане концептуальне визначення терміна "газ'юань" грунтується переважно на таких міркуваннях.

1. Дисбаланс попиту і пропозиції на ринку природного газу збільшив порівняльні переваги Китаю. Опитування, проведене британською нафтогазовою компанією "British Petroleum" у 2015 р., показало, що глобальні запаси природного газу зосереджено переважно на Близькому Сході, в Євразії та Африці. У 2015 р. на Близький Схід припадало 42,8% світових запасів газу; він є найбільшим регіоном із запасами газу, і резервів вистачить на 129,5 року [*]. Через обмеження трубопровідного транспорту глобальна торгівля газом значно залежить від регіонів. Сьогодні трьома основними регіонами глобальної торгівлі газом є Північна Америка, Європа та Азіатсько-Тихоокеанський регіон. Як головному споживачу газу в майбутньому Китаю необхідно імпортувати природний газ у великих обсягах, і його торгівля ним, як очікується, постійно зростатиме. Порівняльні економічні та географічні переваги Китаю надають йому всі підстави стати центром торгівлі газом. За допомогою SWOT-аналізу та аналізу еволюції ринку Тонг Сяогуан дійшов висновку, що Китай повинен прийняти всеосяжну стратегію розвитку, спираючись на структуру попиту і пропозиції, щоб поступово просуватися до створення торгового центру з торгівлі природним газом; дотримуючись політичних очікувань для просування будівництва системи резервування; використовуючи порівняльні переваги для формування співтовариства регіональних інтересів; вивчаючи досвід зарубіжних країн з метою зміцнення ринкової реформи і створення системи регулювання [3]. Щодо встановлення статус-кво на китайському ринку торгівлі газом Ху Аолін підкреслив, що Китай користується певними перевагами, щоб диктувати ціни на глобальний газ і створити стрижень газового ринку в Північно-Східній Азії, запропонувавши конкретний підхід до розвитку [4; 5].

2. Фінансовий атрибут природного газу прискорює інтернаціоналізацію юаня. З урахуванням ролі Китаю як глобального трейдера та імпортера природного газу правильно використовувати юань у ролі основної валюти для проведення трансакцій у сфері газу. Глобальні потреби в газі, які дедалі зростають, та економічне піднесення країн з економікою, що розвивається, також сприятимуть швидкому накопиченню газ'юаня. В умовах інтернаціоналізації фінансового ринку всіх країн,

[*] Natural gas reserves / BP [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy/natural-gas/natural-gas-reserves.html.

які активно відкривають свої внутрішні фінансові ринки, природний газ як інвестиційний товар сам по собі є фінансовим атрибутом, який відчутно впливає на ціноутворення на газ та його механізм і слугує важливим фактором, який сприяє швидкому зростанню газ'юаня.

3. Потужний "енергетичний" атрибут газ'юаня. Відомі економісти вважають, що головна функція валют полягає у зниженні ринкових трансакційних витрат і зменшенні ризиків та невизначеностей, а також у виконанні трансакцій та вимірі вартості товарів шляхом встановлення ціни; валюти також в основному призначені для вирішення проблеми ефективності економічної діяльності. Оскільки валюти мають потужні ресурси і можливість перерозподілу багатства, право на карбування монет (емісію грошей) завжди є силою, якою всі уряди намагаються володіти та домінувати в ній, а це означає, що валюти мають природжений "силовий" атрибут.

Подібно до логіки нафтодолара, завдяки якій долар перетворився на глобальну резервну валюту, розвиток газ'юаня також сприятиме інтернаціоналізації юаня. У цьому сенсі формування газ'юаня і створення в Китаї глобального центру торгівлі природним газом неминуче приведуть до боротьби і нового балансу інтересів держав.

Доцільність просування "стратегії газ'юаня"

1 жовтня 2016 р. юань був офіційно включений до кошика валют СПЗ (спеціальних прав запозичень) МВФ, що стало ще одним важливим кроком до інтернаціоналізації китайської валюти. З поступовим впровадженням китайської ініціативи "Один пояс – один шлях" процес інтернаціоналізації юаня у подальшому прискорюватиметься. Усе це, поряд з безперервним перетворенням міжнародної економічної структури, поступовою зміною структури світового споживання і постійно зростаючими вимогами до "зеленої" та чистої енергії, також приведе до збільшення обсягів юаневих трансакцій на ринку природного газу [*]. Враховуючи, що частка природного газу в китайському і світовому споживанні енергії постійно зростатиме, а також те, що він стане одним з наймасовіших товарів, торгівля газом як важлива платформа для інтернаціоналізації юаня ще більше підвищить свій статус у світовій торгівлі, чим прискорить процес інтернаціоналізації. З урахуванням нинішньої історії міжнародної політичної економії та тенденції глобалізованого розвитку енергетики в майбутньому, для просування "стратегії газ'юаня" існують сприятливі умови, що відображається в таких трьох аспектах.

1. Стабільне збільшення торгівлі газом у майбутньому приведе до інтернаціоналізації юаня. Опитування компанії "British Petroleum" показало: щоденне видобування природного газу у 2010–2015 рр. у цілому підтримувало зростаючий тренд. Попри однопроцентне зростання світового споживання енергії у 2015 р., обсяг видобутого природного газу становив 3,5386 трлн. м^3, що на 2,18% більше, ніж у 2014 р. Водночас на природний газ припадало 23,8% світового споживання первинної енергії, тоді як на нафту і вугілля – відповідно, 32,9% і 29,8% [**]. У най-

[*] Крім звичайного газу включає також такий нетрадиційний газ, як сланцевий, метан вугільного пласту, герметичний газ. В епоху Паризької угоди, яка обмежує викиди вуглецю, природний газ, який є порівняно чистим, неминуче відіграватиме важливішу роль в економічному та соціальному розвитку і, як очікується, стане головною артерією індустріальної цивілізації. Донині природний газ був третім джерелом енергії у світі після нафти та вугілля.

** Statistical Review of World Energy / BP [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html.

ближчому майбутньому споживання газу, скоріше за все, перевищить споживання нафти і вугілля, що забезпечить йому домінуючий статус на світовому ринку енергоспоживання.

Країни, що розвиваються, і в тому числі Китай, стануть основними глобальними споживачами газу. У звіті, опублікованому Науково-дослідним інститутом економіки і технологій Китайської національної нафтової корпорації (CNPC), зазначається, що споживання газу в Китаї у 2015 р. становило 191 млрд. м^3, що на 3,7% більше, ніж у 2014 р.; це новий мінімум за 10 років. Проте, хоча загальне споживання газу в Китаї уповільнилося, його залежність від імпорту зростає. У 2015 р. імпорт Китаєм газу досяг 62,4 млрд. м^3, при цьому його залежність від імпорту газу зросла до 32,7% *.

За оцінками, Китай стане єдиною країною серед основних споживачів природного газу, яка залежить від імпорту газу, і, за прогнозами, його торгівля ним у майбутньому продовжуватиме зростати: з 15 млрд. м^3 у 2010 р. до 226 млрд. м^3 у 2035 р., і він стане найбільшим у світі імпортером скрапленого природного газу (СПГ) у 2035 р., при цьому його імпорт складатиме 1/3 світових поставок СПГ. Згідно з відповідними розрахунками, додаткові потреби Китаю в газі становитимуть 30,7% від світових потреб у 2009–2020 рр. і 25% у 2020–2030 рр. [6]. До того часу Китай стане єдиним з п'яти найбільших споживачів природного газу, який залежить від його імпорту **. Якщо навантаження на навколишнє середовище Китаю досягне своєї межі або наблизиться до неї, дедалі більшого значення набуватиме розвиток чистої енергетики, з можливостями для відносно швидкого збільшення торгівлі газом у майбутньому. Різке зростання світової торгівлі газом і торгівлі ним Китаєм створять міцну основу та ідеальні умови для інтернаціоналізації юаня.

2. Розвиток СПГ передбачає ширші умови для торгівлі газом. З поліпшенням трубопровідної інфраструктури і збільшенням можливостей транспортування СПГ поступово формувались умови для міжміської та міжрегіональної торгівлі ним. До 1960-х років природний газ як енергетичний товар споживався в основному всередині самих країн-виробників. З подальшим відкриттям великих газових родовищ як перевірені запаси, так і видобування природного газу розвивалися швидкими темпами. Це привело до того, що країни, які видобувають газ, поступово знижували попередні обмеження на своїх ринках природного газу, а виробники газу почали його експорт до сусідніх країн. Проте через обмеження трубопровідних перевезень глобальна торгівля газом, як і раніше, має чітку регіональну характеристику і сьогодні формує три основних місцевих ринки: північноамериканський, європейський та азіатсько-тихоокеанський. На північноамериканському та європейському ринках переважає торгівля газом трубопроводом, тоді як торгівля СПГ займає незначну частку. Азіатсько-Тихоокеанський ринок є більш складним, а Китай торгує в основному газом, але також активно займається торгівлею і СПГ, тоді як Японія, Республіка Корея і Тайвань залежать переважно від торгівлі СПГ для підтримання розвитку своєї газової промисловості.

Сьогодні на світовому ринку газу, як і раніше, переважає трубопровідна торгівля газом, а торгівля СПГ відіграє меншу роль, хоча має величезний потенціал

* Official: 2015 national natural gas consumption growth rate of 10 years minimum [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://finance.huanqiu.com/roll/2016-02/8525161.html.

** П'ять найбільших споживачів природного газу: США, Китай, Росія, Іран і Канада.

розвитку. Згідно з оцінками, обсяг торгівлі СПГ до 2030 р. збільшиться з 15% від загального обсягу глобальних поставок газу до 40%. Завдяки швидкому формуванню інфраструктури СПГ і міжрегіональних шляхопроводів у XXI ст. вплив, зумовлений відокремленням сфери виробництва газу від сфер його споживання, стає дедалі меншим, а торгівля газом поступово розширюється від локального до світового ринку [7]. Створення глобального газового ринку в майбутньому залежатиме від короткострокової торгівлі газом і розвитку торгівлі СПГ. Завдяки зручностям у транспортуванні, зберіганні та, що найважливіше, звільненню від обмежень місцевої торгівлі, сьогодні є хороші можливості для глобальної торгівлі СПГ.

3. Економічні та географічні умови Китаю сприяють створенню регіонального чи глобального газотранспортного центру. З глобальної точки зору, Китай має ідеальні географічні умови для створення ринку торгівлі газом. Завдяки ключовому статусу в поставках газу в Центральній Азії та споживанні газу в Північно-Східній Азії Китай має всі передумови для створення транснаціональної мережі газопроводів. Завершення будівництва трубопроводу в Центральній Азії та трубопроводу Китай – М'янма дасть можливість Китаю збільшити пропускну спроможність для імпорту газу майже на 200 млрд. м^3. Водночас у нього є проекти співробітництва у сфері газу з такими трьома країнами Центральної Азії, як Туркменістан, Узбекистан і Казахстан. У 2006 р. Китай і Туркменістан підписали угоду, яка надала Китаю право буріння і розвідки великого газового родовища на правому березі Амудар'ї в Туркменістані. У 2008 р. CNPC підписала з Національною нафтогазовою компанією Туркменістану (NAPECO) 30-річний контракт на постачання газу, і після будівництва західної ділянки 2-ї лінії китайського газопроводу "Захід – Схід" Туркменістан поставив до Китаю 30 млрд. м^3 газу і з 2012 р. збільшуватиме обсяг до 45 млрд. м^3 щороку, як передбачено договором. У 2014 р. Росія після переговорів з Китаєм погодилася на проекти "Західна лінія" і "Східна лінія" щодо транспортування газу до Китаю, з яких "Західна лінія" має річну пропускну спроможність у 30 млрд. м^3, а "Східна лінія" – 38 млрд. м^3.

У Китаю також є відносно хороші географічні умови і регіональні переваги з точки зору імпорту СПГ; з урахуванням того, що три нових великих постачальники природного газу – Австралія, Індонезія і Малайзія – знаходяться недалеко від північно-східних прибережних регіонів Китаю, це може сприяти збільшенню імпорту газу з них до Китаю морським транспортом. У зв'язку з безперервним зниженням в останні роки світових цін на газ потреби в ньому основних імпортерів СПГ в Азії також знизилися, що, поряд з великою кількістю світових виробничих ліній із скраплення природного газу, означає, що в майбутньому буде забезпечено значний обсяг поставок СПГ. Для Китаю це, безсумнівно, дає можливість істотно підвищити свій потенціал щодо поставок газу і надати достатні гарантії для постійних операцій на ринку газу.

Оскільки вартість транспортування і зберігання газу є вищою за затрати на його експлуатацію, то існує небагато варіантів вибору місця для торгівлі газом і тільки серед тих районів, де трубопроводи, природні сховища і маршрути морських перевезень утворюють мережу його доставки. Це означає, що тільки країни на Європейському, Північноамериканському та Євразійському континентах мають достатні умови для організації повної системи доставки газу, тоді як у острівних держав і регіонів без широкого ринку газу немає базових умов для створення

центрів з його доставки. У цьому контексті інші азіатські країни або регіони (Сінгапур, Японія і Малайзія) не наділено можливостями організації незалежного ринку торгівлі газом. Значні поставки газу та велике його споживання формують сприятливі умови для Китаю у створенні регіонального і навіть глобального транспортного центру.

Більше того, з настанням "сланцевої революції" у США істотно збільшилися поставки газу з Північної Америки. У цілому зниження глобальної пропозиції газу дозволило природному газу поступово стати незалежною енергетичною категорією і зробило попередню модель глобального ціноутворення на газ, що прив'язана до цін на нафту, такою, яка не підходить для розвитку і задоволення реальних потреб. Китай повинен скористатися сприятливими економічними, географічними умовами і можливостями на ринках, що розвиваються, для створення ринку ф'ючерсних контрактів на газ, щоб самому брати участь у ціноутворенні на газ і просувати процес інтернаціоналізації юаня.

Конкретні заходи щодо просування газової стратегії

Сьогодні Китаю буде якнайкраще створити регіональний, а також глобальний спотовий ринок газу і ринок ф'ючерсів. Розробка дозрілої торговельної системи дозволить йому стати центром ціноутворення і торгівлі газом в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні і навіть у всьому світі. Тоді Китай не тільки посилить свій вплив на світовому газовому ринку, здійснить прив'язку цін на газ до цін на нафту і створить умови для розв'язання проблеми "азіатської премії" у торгівлі газом, але й забезпечить ідеальні умови для поширення юаня по всьому світу.

Створення Північно-Східного Азіатського або навіть глобального газового спотового і ф'ючерсного ринків

Завдяки перевагам Китаю в обсягу споживання газу, у виробничих потужностях і транспортних засобах на основі трубопроводів умови для створення у Китаї регіонального газового спотового і ф'ючерсного ринків стають дедалі зрілішими. Такі три країни Північно-Східної Азії, як Китай, Японія, Республіка Корея, а також Росія і країни Центральної Азії можуть розпочати переговори про спотові поставки газу на двосторонній основі, а потім поступово створити Північно-Східний Азіатський газовий торговий ринок (центр), який допоможе Китаю встановити контрольні ціни на газ і сформувати механізм торгівлі газом, деномінований в юанях.

Проте Китай повинен повною мірою враховувати заінтересованість сторін у його зусиллях щодо забезпечення участі Росії, країн Центральної Азії, Японії та Республіки Корея у газовому торговому центрі, контрольованому Китаєм. Для Росії та країн Центральної Азії торгівля енергією з Китаєм, Японією і Республікою Корея сприяє їх сильній економічній взаємодоповнюваності. Після української кризи, зокрема, США та європейські країни впровадили ряд економічних санкцій щодо Росії, що спонукає її перенести акцент на експорт нафти і газу на Схід, тому очікується, що Росія переорієнтує більшу частину експорту нафти і газу на Китай, Японію і Республіку Корея. В останні роки торгівля нафтою і газом між Китаєм і країнами Центральної Азії також невпинно зростає. Зміцнення нафтогазового співробітництва Росії та країн Центральної Азії з Китаєм, Японією і Республікою Корея допоможе їм отримати стабільний ринок для своїх багатих нафтогазових ресурсів; Китай, Японія і Республіка Корея, у свою чергу,

також отримають більш високі гарантії безпеки своїх нафтогазових поставок і забезпечать стійку торгівлю нафтою і газом. Статистика показує, що у 2013 р. базова ціна природного газу, якої дотримувалися Китай, Японія і Республіка Корея, або середня вартість страхування і фрахту (CIF) Японії становила 16,17 дол. за 1 млн. британських теплових одиниць, що майже в 1,5 раза перевищувало ціни на імпорт газу в Німеччині та Великобританії та в 6 разів – ціни на газ у США на "Henry Hub" [8]. "Азіатська премія" * є більш помітною на ринку газу, ніж на нафтовому ринку. Будучи важливими світовими імпортерами газу (особливо СПГ), сьогодні країни Північно-Східної Азії не мають достатньо можливостей для формування цін на світовому ринку газу. У цьому сенсі спільний ринок торгівлі газом, створений Китаєм, Японією і Республікою Корея, допоможе їм більше впливати на встановлення ціни на газ на міжнародному ринку.

Шанхайська нафтогазова біржа (SHPGX) – національний центр торгівлі енергією, яка з 1 липня 2015 р. працювала в експериментальному режимі, здійснює угоди з природним газом, СПГ і нафтопродуктами. У майбутньому планується також проводити середньо- і довгострокові спот- і похідні фінансові операції з метою перетворення її на газовий торговий центр в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, який би відповідав американському "Henry Hub" і британському "Національному балансувальному пункту" (NBP). Безсумнівно, Азіатсько-Тихоокеанський газовий торговельний ринок з юанем як розрахунковою валютою дасть можливість Китаю і країнам Північно-Східного азіатського регіону більше впливати на ціноутворення на природний газ і стане потужним стимулом для інтернаціоналізації юаня.

Сприяння будівництву об'єктів газопроводу і взаємозв'язку в Північно-Східній Азії та Росії

Хороша інфраструктура може ефективно знизити затрати на транспортування нафти і газу і торговельні витрати, а також прискорити будівництво міжрегіональної нафтогазової інфраструктури, яка стане фундаментом для створення Азіатсько-Тихоокеанського ринку торгівлі газом. Щоб організувати цей ринок, Китай повинен забезпечити будівництво газопроводів, сховищ і устаткування для транспортування СПГ. Водночас слід активізувати зусилля щодо створення газової інфраструктури, яка зв'яже Китай, Японію і Республіку Корея з Росією і країнами Центральної Азії, сприяти їх взаємозв'язку і зміцнювати співробітництво в нафтогазовій сфері, а також торговельне співробітництво між ними.

Газопроводи та інші об'єкти в Китаї постійно модернізуються, що забезпечує відносно сприятливі умови для формування газового ф'ючерсного ринку в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. На даний момент Китай побудував мережу магістральних газопроводів протяжністю більш як 100 тис. км і створив три основних канали для імпорту газу наземними маршрутами – північно-західний, північно-східний і південно-західний. Крім того, завдяки значному збільшенню інвестицій у нафтогазопроводи і станції прийому СПГ пропускна спроможність об'єктів трубопровідного транспорту та вантажопідйомність СПГ у КНР в останні роки також постійно збільшуються. Це забезпечило надійні інфра-

* "Азіатська премія" означає більш високі ціни на імпорт нафти для країн Азії порівняно із США та європейськими країнами через різні моделі ціноутворення на сиру нафту, прийняті країнами – експортерами нафти на Близькому Сході у напрямі різних регіонів, без розгляду політичних, економічних та інших факторів.

структурні умови Китаю для створення регіонального і навіть глобального центру торгівлі газом.

З урахуванням збільшення експорту газу з Росії до Китаю, будівництво єдиного у світі підводного нафтогазопроводу, який зв'яже китайські провінції Шаньдун або Ляонін з Республікою Корея та Японією, допоможе трьом країнам Північно-Східної Азії реалізувати проектування ліній технологічного зв'язку трубопроводів після того, як російський нафтогазовий трубопровід буде пов'язаний з трубопровідною мережею Китаю. Нині Китай сподівається, що міський округ Дацин в Китаї зможе імпортувати нафту і газ з Росії, а потім імпортовані енергетичні ресурси можуть поставлятися підводним нафтогазовим трубопроводом, який зв'яже округ Вейхай і Циндао (провінція Шаньдун) або Далянь (провінція Ляонін) з Республікою Корея і Японією [9]. Тим часом Республіка Корея планує побудувати нафтогазопровід, який зв'яже Владивосток (Росія) з Корейською Народно-Демократичною Республікою, проходячи територією Республіки Корея і китайської провінції Шаньдун. Це буде підводний трубопровід, який, поряд з внутрішньою мережею нафтогазопроводів Китаю, зможе передавати нафту і газ на ринки енергоспоживання у східних прибережних районах Китаю. Попри розбіжності між країнами Північно-Східної Азії з приводу очікуваного маршруту нафтогазопроводу, вже існує консенсус щодо його створення для розвитку зв'язку нафтогазових об'єктів між Північно-Східною Азією, Росією та країнами Центральної Азії.

Стале просування реформи вітчизняної нафтогазової галузі та системи валютного управління

Китай має унікальні умови для створення центру торгівлі газом з юанем у ролі валюти оцінки і розрахунку, проте він, як і раніше, стикається з численними внутрішніми політичними та інституціональними перешкодами. У наш час суб'єкти єдиної ринкової угоди, недостатні юридичні гарантії, відсутність передової інформаційної сервісної платформи, недосконалі процедури ухвалення контрактів і порядок доставки, а також відсутність достатньої конвертованості юаня обмежують заявку Китаю на створення і вдосконалення платформи для торгівлі газом. Це мотивує його невпинно добиватися реформи своєї національної газової промисловості і системи управління валютними операціями.

По-перше, Китай повинен сприяти диверсифікації об'єктів газової торгівлі та прозорому відкриттю газопроводів. Займаючи одні з передових позицій серед імпортерів газу, суб'єкти газової торгівлі в Китаї не реалізували диверсифікацію, а великі нафтогазові підприємства завдяки державному регулюванню і тактиці інтегрованої діяльності країни для видобувних і переробних галузей в основному неохоче беруть участь у торгівлі газовими ф'ючерсами. Неможливість повністю реалізувати свій потенціал імпортера газу робить Китай неспроможним сформувати впливовий регіональний і глобальний ринок торгівлі газом. У зв'язку з великою кількістю світових джерел для імпорту газу відкриття імпортної потужності країни навряд чи приведе до міжнародної олігополії, як у секторі залізних руд. Водночас Китаю необхідно поступово реформувати свій газопровід для забезпечення відкритості цього сектору третій стороні на справедливій основі.

По-друге, Китай повинен вдосконалити механізм ціноутворення на внутрішньому ринку, щоб він зміг відігравати вирішальну роль у розподілі ресурсів. Сьогодні КНР застосовує механізм державного регулювання цін на внутрішньому

ринку природного газу; Китай відмовився від упровадження механізму ринкового ціноутворення, який не тільки є несприятливим для встановлення точних цін на газ, але й не є корисним для нього самого в отриманні більшого впливу на процес ціноутворення на глобальному ринку газу. З метою правильної цінової політики і стабілізації ринкової пропозиції йому необхідно реформувати свій внутрішній механізм ціноутворення на газ.

По-третє, Китай повинен поступово відкривати свої капітальні рахунки, щоб створити необхідні валютні умови для торгівлі газом з використанням юаня. Країні слід постійно підштовхувати юань до глобального зростання і піднімати міжнародний рівень свого фінансового сектору, впорядковано просуваючи реформу ринкових обмінних курсів юаня і поступово відкриваючи внутрішній ринок капіталу. Коли справа доходить до реалізації конкретної політики, Китай може починати послідовно застосовувати експериментальні заходи в деяких зонах вільної торгівлі.

У цілому Китай повинен активно просувати різні внутрішні реформи, прискорювати міжнародне газове співробітництво, краще планувати торговельні схеми і розробляти контракти, щоб якнайшвидше створити умови для запуску ринку торгівлі газом в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. При цьому Китай може, використовуючи газ'юань, прискорити процес інтернаціоналізації юаня і сприяти розвитку газ'юаня як своєї важливої фінансової опори.

Проблеми і можливості газової стратегії Китаю

З прискоренням інтернаціоналізації юаня і постійним зростанням частки споживання природного газу в Китаї та світі очікується, що природний газ стане одним з найважливіших світових товарів, і Китай зможе дістати від цього переваги для подальшого підвищення статусу юаня в регулюванні світової торгівлі. Звичайно, інтернаціоналізація газ'юаня не завжди відбуватиметься без перешкод, і навіть за наявності можливостей вона стикнеться з численними труднощами.

Проблеми газової стратегії

1. Внутрішні фактори

По-перше, недостатні внутрішнє видобування і споживання газу виступають бар'єрами при створенні китайського ринку торгівлі газом. Південно-Східний азіатський і глобальний газовий торговий центр може утворитися тільки за наявності значних обсягів торгівлі газом, які точно відображатимуть співвідношення попиту і пропозиції на ринку і перетворювати торговельні ціни на регіональні чи глобальні базові ціни на газ. Проте, через відносно відсталі технології розвідки і видобування газу і відсутність добре налагодженої політики в газовій промисловості, газові родовища Китаю ефективно не розвідуються і не експлуатуються, через що масштаби використання газу, як і раніше, є несумірними з його економічною силою, і потенціал газового ринку ще не повністю задіяний.

По-друге, Китай на шляху перетворення потенціального ринку газу, ресурсних і географічних переваг у реальні продуктивність і конкурентоспроможність все ще стикається з цілим рядом перешкод: 1) можливості країни для розвідки і видобування газу залишаються недостатніми, і імпортери газу є надмірно унітарними; 2) газопроводи країни, як і раніше, монополізовано трьома великими нафтовими компаніями, і газосховищ дуже не вистачає; 3) поставки газу є недостатніми для задоволення потреб країни, механізм внутрішнього ціноутворення і си-

стема регулювання цін є необгрунтованими, і ключова проблема все ще залишається нерозв'язаною.

2. Міжнародні фактори

По-перше, між країнами Північно-Східної Азії не існує політичної довіри, що зумовлює труднощі в координації економічних інтересів. Прагнення до створення спільного ринку газу в Північно-Східній Азії – важливий засіб сприяння утворенню газ'юаня. Його створення слугуватиме зміцненню загальної безпеки та інтересам Китаю, Японії та Республіки Корея і є дуже перспективним, проте відсутність політичної довіри і наявність труднощів у координації взаємних економічних інтересів створюють певні перешкоди на шляху до мети.

По-друге, може виникнути опір з боку США і країн – експортерів газу. Просування китайської "стратегії газ'юаня" може розглядатись як загроза привілейованому статусу долара та економічним інтересам США. Ця країна, безперечно, контролюватиме такий крок Китаю і застосовуватиме економічні або інші засоби для блокування використання юаня країнами, які торгують газом, з метою запобігти заміні долара в оцінці та регулюванні торгівлі газом. Крім того, такий крок послабить вплив США на їх двох азіатських союзників – Японію і Республіку Корея, що завдасть шкоди дипломатичним інтересам США. Країни – експортери газу не очікують, що Китай встановить єдину цінову політику для торгівлі газом у Північно-Східній Азії. Подібні суперечки насправді являють собою ряд компромісів інтересів і встановлення балансу між різними країнами, тому нам не слід перебільшувати перепони, які можуть виникнути.

По-третє, Китаю, як і раніше, не вистачає військової могутності для підтримання подібного кроку. Сьогодні США мають найсильнішу армію у світі, що забезпечує серйозну підтримку привілейованому статусу долара. Відповідні дослідження показують, що більшість країн або регіонів, де розміщено американські війська, прийняли систему прив'язки своїх обмінних курсів до долара або повну систему доларизації *. Поки що Китай не наростив військової могутності, яка могла б порівнятися з військовою могутністю США, у нього немає обов'язкової сили, щоб наполягати на використанні юаня в ролі розрахункової валюти для торгівлі газом. Це може бути найбільшою перешкодою, яку Китай повинен подолати для просування "стратегії газ'юаня". Проте така перешкода не є нездоланною. З одного боку, скорочення глобальної військової присутності США веде до ослаблення їх військового впливу за кордоном. З іншого боку, Китай може повною мірою скористатися перевагами взаємної вигоди і безпрограшних результатів в економічній сфері з газовидобувними країнами, щоб дістати підтримку для створення центру торгівлі газом. Крім того, оскільки, за прогнозами, частка нафти в загальному обсягу споживання енергії ще довго не знижуватиметься, то газ'юань найближчим часом навряд чи замінить нафтодолар. Інакше кажучи, останній співіснуватиме з газ'юанем до-

* З урахуванням того, що Близький Схід є багатим на нафту і його стратегічне та географічне положення має велике значення, США розміщують численні війська в Саудівській Аравії, Кувейті, ОАЕ, Бахрейні та Туреччині. Щоб отримати військовий захист від США, ці країни – експортери нафти повинні використовувати долар для врегулювання торгівлі нафтою. Крім того, США також нарощують свою військову присутність у таких азіатських країнах, як Японія, Республіка Корея, Австралія, Таїланд і Сінгапур, а це означає, що у США є такі союзники або послідовники, стратегія національної безпеки яких тісно пов'язана з ними і перебуває під їх відносно великим військовим і політичним впливом, щоб прийняти систему обмінного курсу і систему плаваючого обмінного курсу, яка прив'язана до долара.

сить тривалий період. У цьому сенсі поступове просування китайської "стратегії газ'юаня" не стане реальним викликом міжнародному статусу долара.

Можливості для "стратегії газ'юаня"

З прагненням світу до використання екологічно чистої енергії, а також з виявленням великих запасів газу і значним зростанням його поставок, частка газу в глобальному обсягу споживання енергії дедалі збільшуватиметься. Очікується, що природний газ досягне паралельного статусу з нафтою і навіть перевищить її, ставши домінуючою викопною енергією у світі. Це, можливо, через деякий час приведе людство до енергетичної ери газу.

Сьогодні глобальне постачання газу залишається недостатнім. Природний газ – це окрема енергетична категорія, що робить прив'язку ціноутворення і режиму трансакцій до цін на нафту не придатною для реальних умов. "Сланцева революція" у Північній Америці спричинила постійне зростання розвіданих запасів сланцевого газу в США і Канаді, в результаті чого частина попереднього експорту СПГ у Північну Америку перемістилась у Японію і Республіку Корея. Обидві країни ухвалили контракти на експорт СПГ із США, які, попри невеликі обсяги, для встановлення ціни посилалися на ціни на СПГ американської компанії "Henry Hub". Крім того, країни Північно-Східної Азії також дедалі більше імпортують СПГ з Катару, Австралії та інших країн – експортерів природного газу, що впливає на традиційну практику ціноутворення на газ у даному регіоні. На цьому фоні Китаю, Японії та Республіці Корея в Північно-Східній Азії необхідно терміново змінити механізм ціноутворення на газ, організувати регіональний ринок газу і скористатися власною потужною купівельною спроможністю для впливу на газові ціни.

Гегемонія долара, створена за допомогою нафтодолара як важливої опори, егоїстична грошово-кредитна політика США і маніпулювання ринком завжди були присутні у всесвітніх суперечках. Скориставшись нафтодоларом, США не тільки здобули сеньйораж, абсолютний вплив і можливості маніпулювати цінами на нафту, що дає величезні повноваження в розподілі багатства, але й значно підвищили гнучкість і силу своєї грошово-кредитної політики, яка самовизначається. Кожного разу, коли економіка США демонструє ознаки рецесії, їх вільна грошово-кредитна політика веде до надмірної ліквідності для експорту в інші країни; з виникненням ознак відновлення економіки, посилення грошово-кредитної політики та зміцнення національної валюти долари знову повернуться до США. Введення євро деякою мірою сформувало своєрідну балансуючу силу для долара. Росія і країни Близького Сходу також займаються розвідкою нафти і газу в недоларових валютах. Через українську кризу відносини між США і Росією стали напруженішими, і Росія демонструє дедалі сильніше бажання порушити монопольний статус долара. У цьому сенсі прагнення до торгівлі газом, номінованої в юанях, відповідає спробам створити міжнародну фінансово-грошову систему з більш розумною структурою.

Висновки

Китай володіє величезним потенціалом у видобуванні газу, колосальним споживчим ринком і є центром споживання газу в Північно-Східній Азії. Він отримує газ із Середньої Азії та Росії, пов'язаний нафтопровідним трубопроводом з М'янмою і має переваги для імпорту СПГ. Унікальні сприятливі географічні умо-

ви поставили Китай у вигідне положення для створення транснаціональної мережі газопроводів і центру торгівлі газом у Північно-Східній Азії. Тому зусилля КНР щодо просування транскордонних газових розрахунків і торгівлі в юанях значно розширять простір і масштаби використання юаня, полегшать його інтернаціоналізацію і сприятимуть реформі газової промисловості країни і низьковуглецевій трансформації енергетичної структури.

Існуюча ситуація з потребою в глобальних поставках нафти і газу, яка перевищила наявний російський експорт нафти і газу на Схід, розширила можливості Китаю, Японії та Республіки Корея купувати нафтогазові ресурси і забезпечила їх активнішу участь у ціноутворенні на газ, пропонуючи країнам Північно-Східної Азії хороші можливості для створення спільного ринку газу. Незважаючи на недостатню взаємну політичну довіру і труднощі в координації економічних інтересів у тристоронньому співробітництві, Китай, імовірно, поступово розвиватиме співробітництво з Японією і Республікою Корея в різних сферах, у тому числі з метою створення регіонального ринку газу, що закладе міцний фундамент для реалізації "стратегії газ'юаня".

Список використаної літератури

1. *Zhao Ke*. The rise of Deutsche mark – an analysis of internationalization of currencies from a politico-economic perspective / PhD thesis. – Graduate School of Chinese Academy of Social Sciences, 2013.

2. *Wang Hong*. The rise of petrodollar and its influences on the international monetary market / Master's thesis. – Jilin University, 2013.

3. *Tong Xiaoguang, Zheng Jiong, Fang Bo*. A strategic analysis on establishing a natural gas trading hub in China // Natural Gas Industry. – 2014. – No 9. – P. 1–10.

4. *Hu Aolin, Qin Yuan, Chen Xuefeng*. On spot transaction in natural gas market in China // Natural Gas Industry. – 2011. – No 10. – P. 101–104.

5. *Hu Aolin*. A discussion on building a natural gas trading center in China // Natural Gas Industry. – 2014. – No 9. – P. 11–16.

6. *Jia Chengzao, Zhang Yongfeng, Zhao Xia*. Prospects of and challenges to natural gas industry development in China // Natural Gas Industry. – 2014. – No 9. – P. 1–11.

7. *Duan Zhao-fang*. Historical retrospect and prospect of world natural gas // China Mining Magazine. – 2008. – No 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://en.cnki.com.cn/Journal_en/B-B021-ZGKA-2008-11.htm.

8. *Jiang Chunlin and Liu Dingjia*. An important step toward marketization of gas prices // Economic Information Daily. – 2015. – January 12.

9. *Liu Xianyun*. What does Russia's Eastward focus of its oil and gas exports bring? // People's Daily. – 2016. – November 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://energy.people.com.cn/n/2014/1208/c71661-26170096.html.

References

1. Zhao Ke. The rise of Deutsche mark – an analysis of internationalization of currencies from a politico-economic perspective. *PhD thesis*. Graduate School of Chinese Academy of Social Sciences, 2013.

2. Wang Hong. The rise of petrodollar and its influences on the international monetary market. *Master's thesis*. Jilin University, 2013.

3. Tong Xiaoguang, Zheng Jiong, Fang Bo. A strategic analysis on establishing a natural gas trading hub in China. *Natural Gas Industry*, 2014, No 9, pp. 1–10 [in Chinese].

4. Hu Aolin, Qin Yuan, Chen Xuefeng. On spot transaction in natural gas market in China. *Natural Gas Industry*, 2011, No 10, pp. 101–104 [in Chinese].

5. Hu Aolin. A discussion on building a natural gas trading center in China. *Natural Gas Industry*, 2014, No 9, pp. 11–16 [in Chinese].

6. Jia Chengzao, Zhang Yongfeng, Zhao Xia. Prospects of and challenges to natural gas industry development in China. *Natural Gas Industry*, 2014, No 9, pp. 1–11 [in Chinese].

7. Duan Zhao-fang. Historical retrospect and prospect of world natural gas, *China Mining Magazine*, 2008, No 11, available at: http://en.cnki.com.cn/Journal_en/B-B021-ZGKA-2008-11.htm [in Chinese].

8. Jiang Chunlin and Liu Dingjia. An important step toward marketization of gas prices. *Economic Information Daily*, 2015, January 12 [in Chinese].

9. Liu Xianyun. What does Russia's Eastward focus of its oil and gas exports bring? *People's Daily*, 2016, November 10, available at: http://energy.people.com.cn/n/2014/1208/c71661-26170096.html [in Chinese].

Стаття надійшла до редакції 1 вересня 2017 р.